

Rememorar la Segona República, la Guerra Civil i la postguerra (3a part)

Antoni Cruanyes Becana

El temporal de llevant feia dies que s'abatia sobre Catalunya, fent baixar mansament les rieres.

Les tropes nacionals entraven a Canet destruint al seu pas els rètols dels diferents partits i les banderes republicanes, les senyeres eren arrencades, estripades o cremades. Havia d'ésser aquest el començament d'una llarga nit per a Catalunya i per a tota Espanya? ...

Feia només uns dies que havien entrat les tropes nacionals a Canet, i ja teníem el primer ensurt. A la nit, quan estàvem dormint, van començar a picar fort i amb insistència les portes del carrer de casa meva. Sorpresos i espantats vam baixar a veure qui picava, i ens vam trobar amb la sorpresa d'un camió conduït per quatre "moros" armats de fusells i carregats de mercaderies. Tot i la nostra oposició, no vàrem poder evitar que s'instal·lessin a casa, a la botiga, que hi descarreguessin tot el gènere que portaven al camió, i que ho ordenessin a punt de despatxar. El cert és que a la primera hora del matí van començar a vendre els seus articles sense parar ni un moment, i, en pocs dies, es van fer amb molts dels pocs diners que es podien trobar a Canet, sobretot plata.

La meva mare els havia de fer el menjar, ja que no podien fer-ho amb la resta de la tropa per motius religiosos, que no els permetia la carn de porc ni de qualsevol altre animal que no fos mort per ells mateixos.

Continuament li deien a la meva mare: "Tú no poner tocino". La meva mare, sempre els contestava que no, però en els guisats hi posava sagí, i bé prou que se'l menjaven. La vida d'aquests "moros", durant els deu dies que van ocupar la botiga, va seguir sempre la mateixa rutina: dormir, menjar, vendre, resar i passar fred, fins que van desaparèixer amb el mateix sigil amb què havien arribat.

Després, vaig saber que alguns "moros" estaven autoritzats a fer aquest tipus de comerç, a seguir les tropes a mesura que s'anaven ocupant noves poblacions, fent d'aquesta manera el gran negoci. Com a contrapartida, portaven queviures que a la nostra població, que feia molt de temps que en mancaven.

Els dies i les setmanes anaven passant i la situació a la nostra Vila s'anava endurint. Passada l'eufòria dels primes dies i evacuades les tropes ocupants, la població no podia comptar amb el ranxo dels soldats i molta gent passava gana. Els infants eren els més afectats per aquesta falta d'aliments. Per donar remei a aquesta situació, es van muntar els menjadors infantils, on molts fills d'exiliats i orfes hi podien menjar. (Entre ells recordo els dos fills del Sr. Kirchner, responsable de la col·lectivitat farmacèutica ubicada al bar Alegret).

L'atenció a molts d'aquests infants (un centenar), es centrava en l'edifici de can Lletget (Villa Paqueta, al carrer Josep Baró), on dormien i jugaven. També

recorrien els carrers de Canet per anar al menjador, que estava ubicat al carrer de l'Església, a l'edifici on durant la guerra hi havia hagut la col·lectivització de barbers. Era prou trist veure aquella corrua d'infants, tots uniformats amb davantals de ratlles, en formació, molts d'ells sense cabells, el cap i el cos plens de pústules i crostes, que hi acudien tant a l'hora de dinar com de sopar.

En aquest menjador, també hi assistien moltes dones de Canet i transeünts, amb els seus fills, per a recollir-hi les sobrances que els ajudarien a sobreviure.

Aquests menjadors van subsistir durant uns mesos (1940) fins que es van habilitar, a can Lletget mateix, espais per a instal·lar-hi un menjador

31 de gener de 1940. Primer aniversari de l'entrada de les tropes franquistes a Canet

31 de gener de 1940. Sortida de l'ofici solemne

capaç per atendre a tots els acollits, així com, durant molt de temps, a altres persones adultes, principalment mares amb els seus fills. Es va acabar d'aquesta manera el depriment espectacle d'aquells infants orfes anant d'un lloc a l'altre mostrant les seves misèries.

Com que les detencions de «desafectos» al règim eren nombroses es va habilitar la casa d'en Ramon Rodón, que estava exiliat a França, com a presó preventiva. Els que tenien causes més greus passaven a la presó d'Arenys de Mar, i, si procedia, eren traslladats a Barcelona. Qui fou l'encarregat de fer-ne els informes corresponents fou en Pere Llauger, advocat barceloní vinculat amb Canet de Mar i nomenat per la Comissió Gestora, que es va formar tot seguit de l'entrada dels nacionals a Canet. Els presos amb petites causes passaven uns dies de «purga» en unes cel·les habilitades, sota la vigilància de militants de F.E.T. i de les J.O.N.S. armats amb fusells. I així anava transcorrent la vida a l'Espanya recuperada... Sense llibertats, sense menjar, sense estalviar humiliacions als vençuts, sense esperança i amb rancúnia, odi i por al cor de molta gent...

El dia 7 d'abril de l'any 1940 arribaren a Canet les despulles mortals de Josep Ma. Llauger i Andreu, mort al front de Villalba dels Arcs, Venta de Camposines, el dia 18 d'agost de 1938.

Formava part del Terç de Montserrat, que va resultar destrossat en aquests combats. Les circumstàncies de la seva mort i l'impacte que va provocar el seu enterrament es van convertir en un acte corprenedor. El fèretre va arribar al cementiri de Canet portat als braços dels seus companys que van deixar la caixa oberta davant de les escales de la capella. La multitud no cabia en el recinte funerari, acompanyant-lo vells companys del Terç i entre ells, en Lluís Sagristà, de Sant Pol de Mar.

El meu pare, com a llauner professional fou ordenat per l'alcaldia d'obrir la caixa de zinc que, dins la de fusta, contenia les restes del requetè mort i jo, prou jove encara, li feia d'aprenent.

Arribat el moment i davant la mirada de centenars de persones, el zinc fou tallat destrament, deixant al descobert el cadàver amb restes de roba enganxades a l'esquelet. En aquestes dates just feia dos anys de la seva mort i les restes no eren prou «netes». A la vista del cos del seu germà i oncle, tota la família va prorrompre en crits de dolor i un gran vessament de llàgrimes, acompanyada per la munió de gent que s'apilava per veure les despulles exposades. Encara

recordo que, al marge dels sentiments generals, la meua vista va quedar fixada al cap del mort i al gros forat que tenia exactament a l'alçada de les celles, al bell mig del front. El forat tenia el diàmetre d'un duro de plata d'aquell temps i havia estat produït per l'impacte d'una bala explosiva «dum-dum».

Després d'una estona de plors i gemecs es féu silenci. En aquell moment, Lluís Sagristà va fer el parlament en record del seu company i, amb paraules sentides i apassionades, va explicar que el seu company Llauger en compliment de la seva missió de portalliteres, l'havia recollit bo i ferit entremig del foc enemic ... Jo, que al llarg dels anys vaig conèixer i tractar Lluís Sagristà en la seva feina d'administrador de la Cooperativa, no sabia entendre com un home tan eixut de paraules havia estat capaç

d'enardir la gentada que ens envoltava...

Va acabar l'acte i el meu pare i jo ens vam ocupar de soldar novament la caixa, tot quedant sempre fixes en mi, aquelles cavitats que en vida havien contingut els ulls del seu propietari. Tot plegat, junt amb el record un bon xic llunyà que jo tenia de Josep Ma. Llauger i de la seva bicicleta d'època, que algunes vegades havia muntat, se'm feia un embolic dins del meu cap, prou jove, amb setze anys just acabats de fer. Mai no se m'esborrarà aquell matí del 7 d'abril de 1940, quasi com a colofó de tantes i tantes situacions viscudes durant aquells darrers quatre anys.

El 6 de setembre del mateix any 1940 es reproduïen les escenes viscudes al cementiri de la nostra Vila amb l'arribada de cinc nous fèretres amb idèntiques condicions a les d'en Josep Ma. Llauger i amb la mateixa feina per part del meu pare i meua. Els noms dels arribats eren: Isidre Casellas, Miquel Plá, Josep Isern, Josep Mª Mainou i Jaume Tenas.

Finalment, el 12 de desembre també del mateix any arribaren les despulles de quinze cossos amb idèntiques condicions als anteriors. Aquesta vegada els arribats eren: Francesc Serra, Joan Jover, Ramon Vila, Joan Pujadas, Joan Autier, Jaume Dotras, Lluís Massana, Crescenci Romea, Joan Casellas, Jaume Puig, Sebastià Tenas, Emili Capella, Joan Salvà i Fèlix Masvidal.

Tots ells foren destapats i tapats novament en acabar-se les cerimònies de reconeixement, alhora que succeï, en aquest cas, un fet que per a mi va resultar colpidor. El meu pare, en tapar les caixes dels seus vells amics, l'Autier, en Dotras, en Capella, en Vila i altres, va prorrompre en un plor vergonyós. Ens vam quedar tots dos mirant-nos silenciosos i ell va posar el braç al meu damunt. Trist final d'un any pròdig en situacions de tota mena del qual no s'entreveia que portés traces d'acabar.

L'arribada a Canet de les darreres despulles dels assassinats durant els primers temps de la Guerra Civil havia de marcar, necessàriament, la fi del gran drama que durant quasi tres anys s'havia ensenyorit de la nostra vila, del nostre país, però tot i les ganes de passar full, la realitat s'entossudia en recordar-nos, dia darrere dia, que una nova etapa encara restava oberta...

Postguerra, repressió i Guerra Mundial

Mentre els dies s'anaven succeint les accions repressives es multiplicaven. Durant els primers sis mesos següents

a l'acabament de la nostra Guerra Civil, les detencions i execucions no s'interrompien. Recordo, ho vaig veure jo mateix, com entre dos components del Servicio de Investigación de Canet portaven detingut el veí Paco Torrus en direcció al local de la Falange, que estava ubicat a la torre de can Manent que, tristament, durant el temps de guerra com també a partir d'aquesta, va ser destinada a accions de control i repressió. L'esmentat veí Paco Torrus va ser afusellat ben pocs dies després (20 de març)

Durant la resta d'aquest "Tercer año Triunfal" prop de vint canetencs van ser detinguts, sotmesos a judici sumari i afusellats al Camp de la Bota.

Mentrestant a Canet s'havien habilitat presons a l'interior de l'Ateneu, a l'edifici del carrer Ample, propietat de Ramon Rodón, exiliat a França i que posteriorment va servir com a local per a la Secció Femenina de la Falange local. Ocasionalment també es feien servir com a presó els edificis annexes a la Torre de can Manent.

A les presons esmentades s'hi tancaven, de manera preventiva, totes aquelles persones que, abans o durant el període de guerra, s'havien destacat per les seves activitats favorables a la República i no cal dir que foren moltíssimes les que hi foren tancades sota la vigilància armada de molts canetencs, que complien les funcions de carcellers com a nous militants de F.E.T. i de les J.O.N.S.

En relació a possibles responsabilitats m'afanyo a dir que aquestes detencions formaven part de l'esperit de revenja imperant en aquells temps, just sortits de la Guerra Civil... i en el fons tenien molt de pel·lícula surrealista a la italiana...

Un dels afanys més sentits, per part dels vencedors, era la supressió de la nomenclatura dels carrers de Canet i a tal fi van fer desaparèixer qualsevol nom que pogués recordar llocs, fets o persones de connotació sindical o revolucionària i, per damunt de tot, de ressò català, i foren substituïts per altres noms de generals o polítics de les dretes monàrquiques triomfants, com Plaza de los Caídos, José Antonio Primo de Rivera, General Martínez Anido, General Mola, General Primo de Rivera, Calvo Sotelo, Generalísimo Franco i un llarg etc...

Sorprenia que aquests canvis s'efectuessin seguint la norma establerta i, quasi sempre, a proposta dels components de l'Ajuntament de Canet, la majoria d'ells d'arrels ben catalanes.

Es va procedir també a efectuar la recollida de moneda republicana. A tal efecte, s'ordenà a la població que es presentés amb els diners que tinguessin en el seu poder amb l'anunci d'un canvi de moneda. Hi va haver persones que hi van anar amb coixineres plenes, era molta la quantitat de paper moneda que circulava a la zona republicana. Com que a canvi d'aquests diners no es va rebre l'anunciat canvi de moneda, la misèria es va anar assentant a la població. El nostre, va resultar ser un dels països més pobres del món... Durant força temps molta gent compràvem de fiat i anàvem a fer cua al ranxo de la tropa estacionada a diferents llocs de Canet. Era molt freqüent veure a la mateixa cua del ranxo gent "encopetada" de Canet precedida o seguida dels "plebeus"

de tota la vida.... El cert és, però, que passades algunes setmanes molts dels diners que circulaven a la resta d'Espanya tornaven a ser a Catalunya, ja que les indústries treballaven de nou generant riquesa.

També cal assenyalar el desvetllament religiós de tota la població. Misses i oficis religiosos eren sempre plens a vessar, fins al punt que es veia gent que poc temps endarrere es titllaven de menjacapellans i ara combregaven amb gran unció i religiositat...

Aquells estius, que sempre ha estat la millor estació de l'any, ens divertíem anant a la platja o realitzant curtes excursions amb els amics Paco Soler, Enfedaque i altres. Fèiem ús d'un patí amb vela que era propietat d'en Ferrerons, un jove exiliat a França, i que es guardava a l'entrada de la casa del carrer Nou, on hi vivia un vell pintor de grans bigotis coneguts com Stalin, ja que essent en Ferrerons un "rojillo" perillós l'hi haurien confiscat. Crec recordar que aquest jove canetenc tenia, quan va marxar a França escassament uns vint i tants anys i, per tant, ja es pot deduir quin perill podia representar!...

En moltes ocasions aprofitàvem per a capbussar-nos a la platja del Cabaió a tocar les bombes que, sense explotar, havien quedat en el fons del mar a prop de la sorra, a uns cinc o set metres de profunditat. Alguns estius van establir, a la platja, la separació de sexes, de tal manera que al costat d'Arenys hi anaven els homes i a l'altre cantó de la riera St. Domènec, al costat de Sant Pol, hi anaven les dones (o a l'inrevés) la qual cosa donava lloc a molta picaresca i força acudits.

En intentar fixar la línia entre infantesa i joventut es fa difícil marcar una ratlla de separació!...Havia acabat la Guerra Civil el mes d'abril i jo tenia, per tant, quinze anys. En el meu cas i en el de tots aquells nois o noies de la meua edat que vam viure el trasbals de la guerra, segur que fixàrem el final de la nostra infantesa tot coincidint amb l'acabament d'aquest gran drama. Els greus esdeveniments ocorreguts al llarg d'aquells tres anys ens havien enfortit mentalment i espavilat. Ens les sabíem totes i havíem fet de tot....

El mes de setembre de 1939, cinc mesos després de la fi de la nostra Guerra Civil, havia esclatat la Segona Guerra Mundial i per aquest motiu el nostre país vivia una psicosis militar.

Tothom suposava que Espanya, tard o d'hora, també hi

31 de gener 1940. La presència militar exercia una gran força en les decisions de la societat catalana i espanyola

prendria part i això predisposava a una manera de viure i de veure el futur.

La màquina militar alemanya es mostrava poderosíssima, amb gran satisfacció de bona part de la societat espanyola i canetenca representativa de les dretes del nostre país. L'altra Espanya, la de les esquerres, es manifestava francòfona o aliadòfila. Després d'un compàs d'espera, els alemanys es van llençar sobre els països del Benelux, ocupant-los amb gran rapidesa. Tot seguit van ocupar sense lluita Dinamarca, i al cap de poc temps vencien als aliats, que havien intentat un desembarcament a Noruega. Finalment, el mes de maig de 1940 França va ser atacada i vençuda en quaranta dies i els anglesos obligats a tornar-se a embarcar a Dunkerque, on es va produir una gran desfeta aliada del cos expedicionari. Amb l'ocupació de França tota l'Europa continental restava en poder dels alemanys, exceptuant l'U.R.R.S. i països neutrals com Suïssa, Espanya, Portugal o Suècia. En aquesta desfeta de Dunkerque hi va resultar greument ferit, amb l'amputació d'una cama, un dels germans Munnier, "l'Albertito", germà petit d'aquesta família, que durant anys van dirigir les activitats de la fàbrica anomenada "les Bombilles", ubicada a la vella carretera nacional II.

"Formación del Espíritu Nacional"

Coincidint amb tots aquests esdeveniments, a Canet, com a tot arreu, s'anava implantant l'educació pròpia del règim de partit únic sorgit de la victòria militar del general Franco.

Tots els vailets de la meua edat, tant nois com noies, estàvem incorporats al Front de Joventuts, on rebíem tota classe d'instrucció pre-militar i allixonament falangista... Eren els temps del Imperio hacia Dios i dels joves que havíem de ser mitad monjes y mitad soldados. Cada dissabte a la tarda ens concentràvem al pati de la torre de can Manent fent la instrucció militar, maneig d'armes i rebent lliçons teòriques de doctrina nacional sindicalista.

No només hi acudíem els qualificats de dretes, sinó que en molts casos també hi assistien els fills d'homes exiliats a França o fins i tot de pares empresonats... I és que el nou règim anava estenent els seus tentacles i difícilment es podien eludir.

Per a assegurar l'assistència a les concentracions dels dissabtes a la tarda rebies, no més tard del dijous abans, una convocatòria escrita amb els següents termes:

ARRIBA ESPAÑA (Nom del convocat) VIVA FRANCO

El próximo sábado día ____ a las cinco de la tarde te presentarás, sin excusa ni pretexto alguno, en la sede de F.E.T. y de las J.O.N.S. para efectuar los ejercicios que el mando ordene

Por Dios, por España y su Revolución Nacional Sindicalista

La no assistència, injustificada, era castigada amb severitat, i podia arribar a una multa de fins a 25 pessetes (equivalent al sou diari d'un obrer) o fins i tot, en cas de reiteració, al tancament en la cel·la disciplinària de la mateixa torre Manent. Per cert, que aquesta cel·la també s'havia emprat, ocasionalment, com a presó i una de les vegades hi va estar tancat durant dies, un home foraster d'uns quaranta anys que no parava de cridar dia i nit. Un dia, en portar-li el menjar de dinar es va escapar i corrent com un esperitat va fugir carrer

Castanyer avall, segons es va comentar, i es llençà a mar nedant cap endins fins a ofegar-se...

El que no es va escatir mai fou la seva identitat, perquè no en quedà cap constància escrita i, a més, el seu cos no fou mai trobat.

Tot sovint s'efectuaven sortides al camp per a fer-hi exercicis pre-militars i de foc real, que donaven ocasió de fruit de llibertat i d'un cert relaxament, a part del corresponent berenar, quasi sempre consistent en una taronja i un panet amb mortadel·la. Les marxes les efectuàvem a peu i durant el pas de poblacions anàvem cantant cançons com:

Soy la falange del trabajo, para que el bien triunfe del mal soy la alegría y la justicia y soy la España Imperial...

En els actes públics, sense excepció, era obligatori el cant del Cara al Sol, amb tots els assistents saludant amb el braç estès.

Molta gent del públic, per tal de fer-se'n escàpol, abandonaven el local just abans d'acabar la projecció del film o al moment d'acabar el darrer acte de l'obra de teatre, i tot i que aquesta pràctica es va estendre, també és cert que en molts locals s'hi instal·laven joves falangistes a les portes impedit-ne la sortida fins a acabar la sessió...

En aquests primers anys de Guerra Mundial les activitats i visites de "personatges" alemanys o principalment italians era freqüent. En una de les concentracions a Barcelona, vàrem veure el "Conde Galeazzo Ciano", ministre d'Afers Estrangers italià, que els anys 43-44 fou afusellat per ordre del seu sogre Mussolini. També vàrem veure Himler, el gran cap de la Gestapo. En dues altres ocasions vaig conèixer Juan Antonio Samaranch, delegat nacional d'Esports. Passats els anys, vaig saludar novament el senyor Samaranch quan era ambaixador a Moscou i parlant amb ell a l'aeroport de Zurich li vaig recordar l'antiga coneixença, cosa que em va semblar que no li agradava gaire.

En aquests temps totes les activitats esportives estaven controlades pel nou Estat i per a poder-les gaudir, forçosament s'havia de formar part del Frente de Juventudes. Això feia que molts joves, nois i noies, s'hi apuntessin.

Mentrestant, la situació que es vivia a Canet des de l'entrada dels nacionals seguia essent dura i tensa. Totes aquelles persones catalogades com a esquerranes o que havien pres part, més o menys activa, en la vida pública durant l'època republicana ho tenien molt malament. Dones i homes patien humiliacions, insults i interrogatoris. Existia una autèntica caça de bruixes... Els camps de concentració i batallons de treball forçós estaven ben plens, s'hi rebia un tracte inhumà i s'hi passava molta gana. Les detencions eren inacabables i les execucions contínues... S'havia canviat la truita i les víctimes d'ahir podien fàcilment convertir-se en botxins.

Mentrestant, el règim anava desenvolupant la seva tasca de captació, principalment entre la joventut, sector sempre més dèbil i manipulable, popularitzant eslògans i cançons patriòtiques que anaven impactant i formant les opinions del jovent.

Aquest escrit sols vol ser un petit recull d'alguns dels records d'un jove canetenc, que ara, transcorreguts setanta-cinc anys, i, per tant, en ocasió del setanta-cinquè aniversari del final de la Guerra Civil i inici de la postguerra, reviu en la seva memòria.

ANTONI CRUANYES BECANA